

GENCİNE

Klâsik Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi

Cilt: 2 Sayı: 4 Yıl: 2022 & Volume: 2 Issue: 4 Year: 2022
www.gencinedergisi.net

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ NADİR ESERLER KOLEKSİYONU'NDAN BİR ŞİİR MECMÛASI: EŞ 'ÂR-I ÂŞİKÂNE A POETRY MAGAZINE FROM ISTANBUL UNIVERSITY RARE WORKS COLLECTION: EŞ 'ÂR-I ÂŞİKÂNE

Tuğçe ATICI*
Selenay BOSTAN**
Beyda ALTIN***

Öz

Osmanlı şiirinin “kırkambarı” olarak adlandırılan ve her biri birbirinden kıymetli şiir mecmûaları klasik dönem Osmanlı şiirinin kara kaplı defterler içerisinde gizlenmiş hazineleri niteliğindedir. Mecmûalar; istifleri, derkenarları, yaşamın içerisinde muhtelif konulara dair küçük notlar alınmış yaprakları ile ilk bakışta çoğunlukla dağınık, karışık ve içeriden çıkılması zor olan görünüşleri ile dikkat çekse de kültürel belleğin “hazinelerin viranelerde saklı olduğu” inancını mitik dönemlerden günümüze kadar canlı tutması mecmûaların söz konusu kadim gelenekteki değerine bir kez daha atf yapar.

Günümüzdeki şiir antolojilerinin klasik dönemdeki karşılığı olan şiir mecmûaları kimi zaman divan tertibine ömrü yetmemiş olan şairlerin şiirlerinin, kimi zaman şairlerin kendi

*Yüksek Lisans Öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı, tugce_atc23@hotmail.com

**Yüksek Lisans Öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı, selenaybostan@hotmail.com

***Yüksek Lisans Öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı, beydaaltin99@gmail.com

divanlarında veya eserlerinde bulunmayan şiiirlerinin, kimi zaman da tezkirelerde adı geçmeyen, unutulmuş şairlerin şiiirlerinin gün yüzüne çıkarılmasına imkân sağlayan özel seçkilerdir.

Bu çalışmada, klasik şiiirin farklı yüzyıllarından onlarca şairi ve onların şiiirlerini bir araya getirmiş bir şiiir mecmûası tanıtılmaktadır. Çalışmaya konu olan eser, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi NEKTY03405 demirbaş numarasında kayıtlı *Eş'âr-ı 'Âşıkâne* isimli şiiir mecmûasıdır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk şiiiri, mecmûa, 17. asır, 18. asır, *Eş'âr-ı 'Âşıkâne*.

Abstract

Poetry anthologies, each more precious than the other, called the "kirkambar" of Ottoman poetry, are the treasures of classical Ottoman poetry hidden in black-covered notebooks. These works are; Although they attract attention with their stacks, margins, leaves with small notes on various subjects from life, and their appearance that is mostly scattered, confused and difficult to get out of at first glance, the cultural memory's keeping the belief that "treasures are hidden in desolations" alive from the mythical times to the present once again refers to the value of the magazines in the ancient tradition in question.

These works, which are the classical equivalents of today's poetry anthologies, are special selections that allow to bring to light the poems of poets who have not lived up to the divan arrangement, sometimes the poems of poets that are not found in their own divans or works, and sometimes the poems of forgotten poets whose names are not mentioned in the biographies.

In this study, a poetry anthology that brings together dozens of poets from different centuries of classical poetry and their poems has been studied. The work that is the subject of the study is a poetry anthology named *Eş'âr-ı 'Âşıkâne*, registered in Istanbul University Rare Works Library NEKTY03405 fixture number.

Keywords: Classical Turkish poetry, poetry anthology, 17th century, 18th century, *Eş'âr-ı 'Âşıkâne*.

Giriş

Osmanlı edebiyatında şiiir; ahengin, musikinin ve duygunun nabzını tutan hayatî damarlardan biridir. Altı yüzyıllık köklü bir medeniyetin her tabakasının şiiirin büyüüne kapıldığı muhakkaktır. Şiiirin ve dolayısıyla sözün gücünü elinde bulunduran şâir, bu gücün nahvetiyle bazen makamın bazen de haminin kapısını açtırmış ve mürekkebinin takibini bu şekilde sağlamıştır.

Şiiirin yüzyıllar boyu tesir ettiği bir medeniyette sözün bir an olsun gözden kaybolmamasını isteyen şair; dîvânlar, dîvânçeler, mesneviler ve mecmûalarla bunu başarmıştır. Mesele manzûm söz olduğu vakit altı asırdır bir milletin ruhu ile bütünleşmiş gelenekte sözün devinimini, başkalaşımını ve yoldaki izini sürmeye kalem sahiplerinin bazen ömrü bazen yaşam merhalesi yetmemiş veyahut muhtelif sebeplerle tertip meşalesini taşıyacak gücü kalmamıştır.

Osmanlı edebiyatının dağılmış incilerini bir araya getiren hazineleri yahut kırkambarı olarak adlandırılan şiiir mecmûaları, kültür tarihi ve edebiyat tarihi açısından son derece kıymetli eserlerdir. Divanlara girmemiş şiiirleri, unutulmuş şairleri, devrin gözdelelerini, en sevilen redifleri ve dolayısıyla farklı asırlardan pek çok "aşk eri"ni aynı sayfalarda buluşturan ve onların sesinin günümüzde yankılanmasını

sağlayan bu mecmûalar, bugünün özellikle genç araştırmacılarının rağbet ettiği ve üzerinde titizlikle çalıştıkları eserlerdir.

En az dîvânlar kadar geleneğin sürdürülebilmesi için gerekli olan mecmûalar; gazel, kaside ve mesnevi biçimleri başta olmak üzere şâirlerin hünerlerini sunmak üzere adeta sıraya dizildiği asıl cümbüşün kendisidir. Mecmûalardaki müstesna birikim altı yüzyıllık bir medeniyetin ruhunu taşıyan, söz ehlinin kimlik referanslarını içeren, geleneği koruma altına alan kıymetli eserlerdir. Bu eserler büyük ölçüde kendisi de şair olan bir derleyici tarafından oluşturulsa da şair olmayan, şiir bilgisi derinleşmemiş derleyiciler tarafından da zaman zaman tertip edilmişlerdir. Divan tertip etmeye gücü yetmeyen şairlerin şiirleri yanında divanı olan şairlerin divanında bulunmayan şiirlerinin de yer alabildiği mecmûalar, bir kültür ve edebiyat hazinesidir. Bu eserler, aynı zamanda hem derleyicisinin hem de devrin şiir ve edebi zevkini yansıtmaya ve kolektif bir bilince dair izler taşıması bakımından bugünün araştırmacılarına farklı kapılar açmaktadır

Şiir Mecmûaları

Cem' masdarından türeyen Mecmû'dan gelen mecmûa kelimesi "toplanmış, bir araya getirilmiş" anlamına gelmektedir. Edebi mahiyette mecmûalar bir veya daha fazla yazar veya şâire ait çeşitli hacim, şekil ve türdeki şiirlerin toplanmasıyla oluşturulan seçkilerdir. Bu anlamda mecmûayı; "Farklı kişilere ait metinlerin / metin parçalarının bir araya getirildiği eserler bütünü" olarak tarif etmek mümkündür. (Köksal, 2012: 411)

"Bir mecmûa, bir şahsın üzerinde tekâsüf eden bir edebi devir zevkini, san'at anlayışını bize aksettirir. Herhangi devrede ağızdan ağıza dolaşan, divanlardan süzülüp çıkarılan manzumeler, o devrenin dil ve edebiyat durumunun, topluluğunun vicdanında nasıl yerleştiğini bize gösterir." (Tarlan, 1946: 122)

Mecmûalar kâğıdının kalitesi, rengi, boyutları, cildi, yazısı, tezhibi, şekli gibi vasıfları ve maddî nitelikleri itibariyle (Uzun, 2003: 266) farklılıklar göstermektedirler. Bir kısmının karalama defteri niteliğinde düzensiz, bir kısmının da sanat eseri gibi düzenli ve tertipli olduğu görülmektedir. Mecmûa, bir derleme çalışmasıdır. Bu açıdan derleyici kendi zevkini yansıtır, kendi kurallarını ve hükmünü oluşturur. Bu oluşum da derleyici hakkında onun sanat zevki, meşrebi ve şiirle hemhal oluşundaki yoruma açık ve ulaşılması zor bilgiler hakkında okuyucuyu aydınlatır. Esasen mecmûaların büyük bir çoğunluğunun kim tarafından kaleme alındığı da meçhuldür.

Edebiyat tarihi adıyla çizilmiş geniş bir sınır içerisinde yer alan mecmûa, dîvânlara girmeyen şiirlerden başlayarak meçhul şâirlerin hayat ve şiirlerinin izini sürmeye ve çoğu zaman da mevcut nüshalar arasında mekik dokunarak karşılaştırmalarla uzun mesailer harcanan gönüllü bir meşguliyettir.

Eş'âr-ı 'Âşıkâne ve Tavsifi

"Eş'âr-ı 'Âşıkâne" başlıklandırılmadan da anlaşılacağı üzere 16., 17. ve 18. asırda âşıkâne eda ile kaleme alınmış şiirlerden bir seçkiyi ifade etmektedir. Nazîm ve Nedîm gibi şairlerin *Mecmû'a*'nın genelindeki yoğunluğu bu âşıkâne tavrın içinden doğan şühâne tarza da ciddi bir yönelimin olduğunu göstermektedir. Buradan bellidir ki müstensih ya da derleyici âşıkâne tavrı bu tarzda değerlendirmiş, şairlerini ve özellikle şiirlerini bu doğrultuda seçmiştir. Nazîm gibi na'atlarıyla ünlü bir şairin bu temadaki

şairleri ve beyitleri ihtiva eden seçimleri, Bâkî'nin konu ettiği beyitlerinin aynı tavrı içermesi, şûhane tavrın klasik edebiyattaki en mühim temsilcisi sayılabilecek Nedîm'in beyitlerinin yoğunlukta oluşu ve özellikle bir nazım şekli gözetmeyip her nazım şeklinde çoğunlukla aynı tavra yönelimi bahsi geçen tespiti kanıtlar niteliktedir.

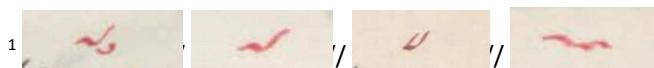
Mecmûalar genel itibariyle özel bir isimlendirmeye sahip olmasalar da tematik bağlamda "Mecmû'a-i Eş'âr, Mecmûatü'l-eş'âr, Mecmûa-i ed'îye, Mecmûatü'l-münşeât" olarak isimlendirilmektedir. Söz konusu mecmûa, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Koleksiyonu'nda Nekty 03405 demirbaş numarası ile kayıtlı, 5042 katalog numaralı "Eş'âr-ı 'Âşıkâne" isimli eserdir. 222 varaktan oluşan ve tâlik hat ile yazılmış mecmûanın fiziki özellikleri incelendiğinde 222x126 mm ebatlarındadır. Kütüphane dijital katalog bilgisinde yaprak sayısı, yazı türü ve ebadı dışında herhangi bir bilgi bulunmamakla beraber tarihi hakkında da bir kayıt mevcut değildir.

Sırt kapağı kağıt kaplama ile muhafaza edilmiş gri renkli karton ciltten oluşan mecmûanın, dış ve iç kapağının yaprak birleşiminde sarı kağıt bant kullanımı mevcuttur. Sarı kağıt bant kullanımı, mecmûanın tamir gördüğünü göstermektedir, fakat mecmûa üzerindeki rutubet ve ıslaklığı göz önünde bulundurarak bu tamirin en az 60 yıllık olduğunu söylemek mümkündür.

Mecmûanın 1^a sayfasına İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nin tasnif mührü ve katalog numarası tam ortaya gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Tasnif eden kişinin türü dolayısıyla "Mecmû'â-yı Eş'âr" olarak tanıttığı seçkinin yine aynı sayfasında sağ üst köşede "Miktâr-ı ebyât tahminen 5700. Bundan sonra dahî tahrîr olunmuştur." ibaresi yer almaktadır. Bu bilgi ışığında beyit sayısının 5700 olduğu kanısına varılmış, okumalar sonucunda ise 5874 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı sayfada yer alan 6828 katalog numarası ibaresinin üzerinin çizilmesi, nüshada meydana gelen fiziksel değişimin katalog numarasına da yansımalarını göstermektedir.

İlk sayfada bulunan güve ve kurt yeniğine benzeyen izlerin devamlılık sağlamaması ve yine ilk sayfanın üst kısmında bulunan su izlerinin bir sonraki sayfada okuyucunun karşısına çıkmaması mecmûanın önce yazılmış sonra ciltlenmiş değil de hazır bir defter üzerine yazıldığı bir göstergesi gibidir. Zira lekelerin devamlılık göstermemesi bir forma kopukluğunun işareti olabilir. 18. yüzyılda hazır defterlerin varlığı da bilindiğinden bu yorumu yapmak yanlış olmasa gerekir. Yüzyıl gereği bu defterlerin yaygınlığı düşünüldüğünde derleyicinin eseri yazdıktan sonra en son fiziksel özelliklerini de göz önünde bulundurarak estetik bütünlüğe ulaştığı muhtemeldir.

2^a sayfasından itibaren numaralandırmanın başladığı mecmûada sayfa numaralandırması, şair isimleri ve başlıklar genel itibariyle sekteye uğramamış bir düzende kırmızı mürekkeple tertip edilmiştir. Derleyici "heme" ile şiire devam ederken "velehû" ve "lehû" başlıklarını aynı şairin farklı şiirine başlangıç için kullanmakta olup şairi bilinmeyen şiir ve beyitler için ise "lâ" başlıklarını tutarlı olarak devam ettirmektedir.¹ Riyâzî'nin şiirlerinin olduğu metinlerde şâir adının yer yer kırmızı ve çoğunlukla siyah mürekkeple yazılmış olması tertip düzeni açısından dikkat çekicidir.²

¹ (115a, Riyazi şiirine bkz.)

Sayfa düzeninde belirli bir düzene sadık kalınmamakla birlikte sayfalarda eşit sayıda beyit bulunmamaktadır. Beyit sayılarının orantısız olduğunu söylemek de mümkündür. Zira mecmûanın bir sayfasında en az 1 beyit en fazla 45 beyit bulunurken yine en az 1 sütundan en fazla ise 4 sütundan müteşekkil olduğu saptanmıştır.

Mecmûada her sayfada farklı beyit sayısı olmakla birlikte çok sayıda aralıklarla ayrılmış boş sayfalar da mevcuttur. 206 varağın yaklaşık 118 sayfası boş olarak karşımıza çıkmaktadır³. Bunun birden fazla sebebi olabilir. En güçlü yürütülebilecek fikir ise derleyicinin daha sonra eklemek üzere sayfaları boş bıraktığı fakat mücbir sebeplerden ötürü tamamlayamadığıdır. Dikkat çeken husus mürettebin, özellikle kâğıt tasarrufundan sıra Riyâzî'nin şiirlerine geldiğinde istifa etmiş olmasıdır. Kimi zaman Riyâzî'nin şiirleri için devamının geleceğini gösteren sayfa boşlukları⁴ kimi zaman ise ayrıca onun için ayrılmış olan sütunlar söz konusudur.

Mecmûanın hiçbir yerinde hakkında aleni bilgiye erişilemeyen derleyicinin 1a sayfasında da ön söze, kendisine, mesleğine, ailesine ve çevresine dâir hiçbir ipucuna yer verilmemiştir. Ancak mecmûanın içeriğine bakıldığında 16 -18. yüzyıl arasındaki şâirlerin şiirleri konu edildiğinden ötürü derleyicinin 18. yüzyılda yaşamış olması kuvvetli bir ihtimaldir. Riyâzî'ye ait şiirlerde istifin ve yazı tipinin değişiklik göstermesi, beyitler arası ideal boşluğun farklılığı ve mürettebin mecmûa genelinde oluşturmuş olduğu düzenin dışına çıkmasından hareketle bahsi geçen şiirleri farklı bir derleyicinin yazdığı düşünülmektedir.

İnceleme esnasında mecmûada bulunan şiirlerin kafiye ve rediflerinin son harfinin Arap alfabesindeki sırasına göre tertip edildiği görülmektedir. Mecmûa bütünlüğünde vezin, kafiye ya da şâirlerin manzûmelerini bir arada toplamak gibi bir gaye söz konusu değildir. Bu amaçla, aynı şâire ait manzûmeler mecmûanın çeşitli yapraklarında ideal divan düzenine bağlı kalınarak aktarılmak istenirse de bu tertip düzenine her zaman sadık kalınamamıştır. Buna örnek teşkil edecek düzensizlik 98a yaprağında harfû'l-lâm başlığı altında mevcuttur.⁵

Oluşturulan düzen içerisinde meydana getirilen seçkide düzen açısından bir diğer noksanlık ise beyitler boyu sürdürülmesi gereken rediflerin aktarılmamasıdır. Tertip eden kişi uyum ve ahengin diktesine önem vererek şiirleri seçmiş olsa da seçtiği şiirleri aktarırken ahenk özelliklerine aynı özeni göstermediği açıktır. 86b sayfasında Câzîm'e ait "itdiñ" redifli gazelde makta beytinde redif yazılmamıştır. Bu gibi örneklerle birden fazla yerde karşılaşmıştır.⁶ 142a sayfasında Fuzûlî'ye ait meşhur gazelde redif "görgeç" olmasına rağmen mecmûada "görse" olarak verilip, gazelin hemen üstüne kırmızı mürekkeple redifin "görgeç" olduğunun belirtilmesi ayrıca gazelin yanına not olarak görgeç kelimesinin anlamının⁷ yazılması yüzyıl farklılıklarının getirmiş olduğu dil özelliğinin başkalaşımını göstermesi açısından

³ 2a, 7a, 10a, 10b, 11a, 13a, 13b, 14a,15a, 18a,19a, 21a, 23b, 48b, 50b, 53b, 54a, 55a, 55b, 56a, 56b,57a,57b,58a, 59b, 60b, 62b, 63a, 63b, 64a, 64b, 65a, 65b, 66a, 67a, 67b, 68a, 69a, 70a, 71a, 71b, 72a, 73a, 74a, 74b, 75a, 75b, 76b, 77b, 78b, 80b, 81a, 81b, 82a, 83a, 83b, 84a, 89b, 92b, 93a, 93b, 94a, 95b, 96a, 98b, 99b, 101a, 101b, 103a, 103b, 104a, 116a, 116b, 117a, 138b, 140b, 147b, 148a, 148b, 149b, 150a, 150b, 151a, 166a,166b,167a,168a,168b,169a,169b,170a,170b,176b,177a,177b,178a,183a,183b,184a,184b,185a,186b,187a,190a,190b,191a,194a,195b,196a,199b,200a,200b,201a,201b,202a,204a,204b,205a

⁴ 9b, 16b, 53a, 62a, 80a, 95a, 115b, 147a, 156b bkz.

⁵ "Harfû'l-lâm" maddesine bağlı kalınarak aktarılan şiirlerde araya "mim" başlıklı 2 adet gazel eklentisi mevcuttur. Daha sonrasında lam maddesine devam edilmiştir.

⁶ 43b Sâbit'in şiirinde "buyur" redifi,

⁷ "görgeç gördüğü manası"

önemlidir. Aynı şiirde, yazılan bir beyitin üstünün tamamen çizilmek suretiyle kullanılmaktan vazgeçiş mürettebin oluşturduğu seçkide ne kadar seçici davrandığının da somut bir örneğidir. Mecmûayı divânlardan daha özgün kılan önemli noktalardan biri olan şâir ve şiir seçimi mürettep için aktarım yaptığı her an dikkatini koruması önemini taşır. Fakat mevcut hususun 189a sayfasındaki bir beyitte ihlali söz konusudur. Beyitin ikinci mısrasının üzeri çizilmiş olup üzerine yeniden bir mısra eklenmesi yapılmıştır. Eklenmiş olan mısranın o beyite ve hatta o şiire ait olmayışı tertip edilen düzenin içerisindeki düzensizliğin yine bir örneğini oluşturmuştur. Mürettebin kendi hükmünce oluşturduğu mevcut düzende farkında olmama ihtimali bulunan noksanlıkların yanında bir de aleni karşılaştığı durumlar da söz konusudur. 191b sayfasında birden fazla kez yapılmış olan mısra tekerrürü net bir anlam taşımamakla birlikte mürettebin o an mürekkebinin bittiği ihtimalini akıllara getirir. Bu ihtimalin sebebi üç kez yazılmış olan mısranın kademeli olarak mürekkep yoğunluğunun artışıdır.

Mecmûada hezec, remel, muzarî', münserih, müctes, cedid, recez, kamil, seri', ahrep kalıplarının kullanıldığı tespit edilmiştir. En fazla şiir, "remel ve hezec" bahirleri ile yazılmıştır. Şiirlerde farklı aruz kalıpları kullanılmıştır.

Mürettebin, o dönem mecmûalarında çok şiirin bulunması o devirde çok beğenildiğini, keza nazım şekillerinin sıklığından o nazım şeklinin gördüğü rağbeti, çok kullanılan aruz kalıpları ve kafiye yapıları devrin aruz ve zevkini bize bildiren önemli işaretlerdir. (Köksal, 2012: 420) Mecmûa genelinde mevcudiyetine ulaşılan nazım şekilleri; gazel, kaside, mesnevi, kıt'a, ruba'î, müstezat, murabba, şarkı, terki-i bend, tahmis, muaşşer, müseddes, nazm, mukatta'at, muhammes ve müfrettir. Oldukça zengin nazım şekli içeriğine ulaşılan mecmûada en yaygın görülen nazım şeklinin gazel olmasının yanı sıra araya bir beyitlik bercestelerin de eklenmiş olması mecmûayı başlığıyla da bütünleştirmiştir.

Her şiir mecmûası, mürettebinin edebi zevki ve estetik beğenisine göre zenginleşerek şekillenir. Seçilmiş farklı şekil ve türdeki şiirler dönemin ortak edebi zevkini de anlamada önemli ipuçları verir. Dolayısıyla hangi şâir ve şiirin mecmûaya alındığı mürettebin kişisel zevkini ve dönemin popüleritesini ortaya koymaktadır. Yüzyılların nabzının tutulduğu mecmûa satırları içerisindeki şiirlerin ait oldukları yüzyıl ve bilgilerine göre yoruma açıktır. Hangi yüzyıla ait şâir ve şiirin yoğunlukta olduğu yine mecmûa ve mürettep hakkında bilgiye ulaşabilmeyi mümkün kılar. Mevcut mecmûadaki yüzyıl ve şâir bilgisi de şu şekildedir:

Tablo 1: Şâirlerin Yaşadıkları Yüzyıl

Yaşadığı Yüzyıl	Mahlası
16. yüzyıl	Bâkî, Fuzûlî
17. yüzyıl	İsmetî, Kelîm, Nâbî, Nâ'îlî-i Kadîm, Neşâtî, Riyâzî, Nef'î, Sâbit, Sabrî, Şeyhülislâm Yahyâ, Tâlib, Vecdî, Hâletî, Sâmi, Bahâyî, Resîm
18. yüzyıl	Nazîm, Nedîm, Câzim, Çelebi-zâde Âsım, Es'ad Efendi, Kâmî, Antâkî/Antakyalı Münîf, Neylî, Nevres-i Kadîm, Koca Râgıb Paşa, Râşid, Rahmî, Seyyid Vehbî

Yüzyıl tablosundan hareketle 17 ve 18. yüzyıllardan ağırlıklı bir seçki yapıldığı söylenebilir. Ayrıca 1535 şiirin 565'i; Nazîm (230), Nâbî (161), Nedîm (94), Câzim (80) gibi şâirlerden seçilmiş ve böylece hangi yüzyılda kimin en çok sahnede kaldığı bilgisine erişme fırsatına ulaşılmaktadır.

Mecmûalar farklı yüzyılların şâirlerinin bir araya geldiği, zamansız kurulmuş bir şiir meclisi niteliğindedir. Farklı yüzyıllarda yaşayan şâirler zamana ve mekâna hatta bazen birbirlerine yenik düştüklerinden bir araya gelerek bir şiir meclisi kurmaları neredeyse imkansızdır. Mevzû bu hali alınca mecmûa, birbirinden farklı binlerce şiirin aynı varaklarda buluşmasına imkân tanıyan ve şâirlerini yüzyıllar aşarak aynı mecliste yan yana oturtan, âşıkâne bir tavrın aydınlattığı kilometretaşdır.

Tablo 2: Mecmûadaki Şâirlerin Memleketleri

İstanbul	Bâkî, Çelebi-zâde Âsım, Es'ad Efendi, İsmetî, Nedîm, Neylî, Râşid, Koca Râgıb Paşa, Seyyid Vehbî, Şeyhülislâm Yahyâ, Nazîm, Vecdî, Hâletî, Nâ'îl-i Kadîm, Sâmi, Bahâyî, Resim	(Hasankale) Erzurum	Nef'î
İstanbul	Câzim, Kelîm,	Kerkük	Nevres-i Kadîm
Kerbela, Bağdat	Fuzûlî	Mekke	Riyâzî
Edirne	Kâmî, Sabrî, Neşâtî	Öziçe (Bosna)	Sâbit
Antakya	Antâkî/Antakyalı Münîf	Bursa	Tâlib
Ruhâ (Urfa)	Nâbî	Kırım/Bahçesaray	Rahmî

Klâsik şiir sözün, ezginin sesinin hiç kısılmadığı bir şehir edebiyatıdır ve bu sebeptendir ki serpileceği yer şehir vasfı kazanmış muhitlerdir. Sahne ihtişamıdır ve ihtişamın ışıkları en çok büyük şehirlerde yanar. Sayfaları, yüzyılları aşan ve ele avuca sığmayan gelenek başta saray, dolayısıyla İstanbul ve şehzâde sancakları altında güncellenir ve sonraki asırlara taşınır. Şâirin özellikle eğitim ve öğretimini tamamlamak için sanatın ve sanatçının himaye edildiği ve maharetlerini göstermek adına daha özgür hareket edebildikleri yegâne mekân olan şehirler bu sebeple şâirleri kendine çeker.

Söz konusu mecmûada devlet erkânına erişme kolaylığının olduğu Bursa, Edirne, Bağdat, Antakya, Erzurum, Urfa gibi muhitlerden yola koyulan ve sözün özüne erişeceği düşünülen zümreye sanatını gösterme gâyesiyle İstanbul'a gelen şâirlerin şiirleri ağırlıktadır. Kurak topraklardan coşkun ırmaklara kadar oldukça geniş bir coğrafyanın sınırlarının söz konusu olduğu mekânda şiirin dizginlenemeyen ve coşkuyla akan mısraları derleyicinin özgürce ve kendi hükmünü oluşturduğu mecmûa yapraklarına sirayet eder. Bu uçsuz bucaksız coğrafyanın her muhitindeki farklı kültür dokusunun zenginliğinden de faydalanan derleyici, mecmûasını bir kültür şölenine çevirmekte ustalık gösterir. Seçtiği şâirlerin her yüzyıldaki farklı akımları ve sesleri bir araya getirmesi de derleyicinin aslında bunu amaçladığını göstermektedir. Zîra sesler ne kadar farklılaşırsa şiir o derece zenginleşir.

Tablo 3: Mecmûada Yer Alan Şâirlerin Meslekleri

Sınıfı	Mesleği	Mahlası
İlmiye	Şeyhülislâm	Şeyhülislâm Yahyâ, Çelebi-zâde Âsım, Es'ad Efendi, Bahâyî
	Kadı	Riyâzî, Sâbit, Sabrî, Tâlib, Nevres-i Kadîm, Râşid, Fâ'ik
	Kazasker	İsmetî, Neylî, Hâletî, Bâkî
	Müderris	Nedîm, Câzım, Seyyid Vehbî,
	Mevlevî Şeyhi	Neşâtî, Arpaemîni-zâde Mustafâ Sâmi
Seyfiye	Sadrazam	Koca Râgıb Paşa
	Kethüdâ	Nâbî
	Solakan-ı Hassa	Kelîm
Kalemiye	Mühürdar	Rahmî
	Beylikçi	Vecdî
	Maden Kâtibi	Nâ'îlî-i Kadîm
	Maliye Kâtibi	Antâkî/Antakyalı Münîf
	Cizye Muhasebeciliği	Nef'î
	Evkaf Müfettişi	Kâmî
	Kâtip	Resîm?
Reâyâ	Türbedar	Fuzûlî
	Pazarbaşı	Nazîm

Şeyhülislam Yahya, Es'ad Efendi gibi önemli devlet adamlarının yanı sıra mecmûada yer alan şâirlerin çoğunluğunun devlet erkânı çevresinden oluşu dikkat çekicidir. Bunun yanında ise Pazarbaşı olan Nazîm'in mecmûa genelinde en çok şiire ve nazım biçimine sahip oluşu derleyicinin herhangi bir sınıfa karşı olumsuzluk beslemediğinin bir ispatı niteliğindedir. Tabloda görüldüğü üzere derleyici farklı meslek gruplarına ait şâirleri bir araya getirmiştir. Derleyicinin şiir meclislerinden çok uzak olmadığı, özellikle İlmiye sınıfına mensup şâirlerin çoğunlukta oluşuyla akla gelen bir düşüncedir. Mecmûada yer alan şiirlerin birkaçının divânlarda olmayışı da derleyicinin şiir meclisleri içerisinde söylenen şiirleri de mecmûasına eklediği ihtimalini güçlendirir.

Sonuç

Osmanlı edebiyatının yukarıda sözü edilen ürünlerinden şiir mecmuaları ve bu çalışmanın konusunu teşkil etmesi bakımından önem arz eden Eş'âr-ı Âşıkâne, şüphesiz insanoğlunun dinleme, söyleme, toplama ve bir araya getirme çabasının en değerli parçalarındandır. Entelektüel bir çabayla özgürce mecmua yapraklarını açan

derleyici çoğu zaman bir disiplin içerisinde aynı duyguyu, aynı dili, aynı mecazları kullanan aynı metaforik dünyanın hizmetinde kalem oynatan aşk yolcularını bir araya getirmiştir. Aşıkların /şairlerin sesleri karşılaştırmış, onların sözleri çarpışırken derleyici de onları bu yolla ve kendi tertibince kimliklendirmiştir.

Söz konusu mecmûanın tanıtımı ve eser üzerindeki tespitler, dönemin şiir mecmualarının klasik şiir geleneğinin taşıyıcı halkalarından biri olarak iş görürken son derece anlamlı bir bütünlüğü de ifade ettiğini göstermektedir. Kimi zaman –bu eserde olduğu gibi- âşıkâne ve şühâne kimi zaman rindâne kimi zaman hakîmâne şiirleri ve onların şairlerini bir araya getirme çabasıyla özenli bir mesainin ürünü olan mecmualar bazen de derleyicinin tamamen kişisel zevkiyle farklı nazım şekillerini, türleri, redifleri, kaybolmuş yahut şairlerin divanına girmemiş şiirleri bir arada sunar. Devrin entelektüelleri aynı entelektüel çabayla bu eserlerin yapraklarında boy gösterir.

Bu eserin derleyicisi sahip olduğu eğitim, bilgi, donanım, edebi ve estetik zevkinin sınırları imkân tanıdığı ölçüde kendi kültür birikimi ve kişisel zevki doğrultusunda dönemin şâirlerini ve şiirlerini tek tek seçerek ortaya âşıkâne bir seçki bırakmıştır. Bu seçkinin sayfalarını çevirdikçe karşılaşılan tek bir zifiri nokta bile meçhul derleyicinin uzun süre vazgeçmediği meşguliyeti ve kimlik referanslarına dair önemli ipuçları sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aynur, Hatice, Müjân Çakır, Hanife Koncu vd. (2012). *Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, İstanbul: Turkuaz Yayınları.
- Gürbüz, Mehmet. (2013). "Şiir Mecmûalarının Kaynakları Üzerine". *Electronic Turkish Studies*, 8: 1. s. 315-322.
- Harmancı, M. Esat, Tanrıbuyurdu, Gülçin vd.(2020). "Bir Bilinmez Meşhûrum Mecmûamdır Yâdigârim". *Journal of International Social Research* , Vol. 13, Issue 73, p. 89-100.
- Kılıç, Atabey. (2012). "Mecmûa Tasnifine Dair" (haz. Aynur Hatice; Çakır, Müjgan), *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII, Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı* (s.75-96) içinde. İstanbul: Turkuaz Yayınları.
- Köksal, Fatih (2016). *Yâ Kebikeç* (Mecmualar Arasında). İstanbul: Kesit Yayınları.
- Köksal, M. Fatih (2012). "Şiir Mecmûalarının Önemi ve Mecmûaların Sistematik Tasnifi Projesi (MESTAP)". (haz. Aynur Hatice Çakır, Müjgan), *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII, Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı* (s. 409-431) içinde. İstanbul: Turkuaz Yayınları.
- Kurnaz, Cemal, Yaşar Aydemir (2013). "Mecmûalara Sorulması Gereken Sorular." *Electronic Turkish Studies*, 8: 1. s.51-64.
- Kut, Günay (1988). *Yazmalar Arasında II. Osmanlı Araştırmaları*, 7-8, 181-198.
- Şenödeyici, Özer; Akdağ, Ahmet (2015). "Mecmûalar ve Cönkler", *Osmanlı Edebî Metinlerini Anlama Kılavuzu*, (ed. Özer Şenödeyici), İstanbul: Kesit Yayınları, s. 367-388.
- Uzun, Mustafa İ. (2003). "Mecmûa". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (c.28, s.s. 265-268). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Tarlan, Ali Nihat (1946). "Eski Mecmûalar Arasında". *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. C.1 S. 122-137.